

Червоний шлях, №5 — Григор'євщина

Борис Козельський

1925

Exported from Wikisource on 02/20/18

Б. В. КОЗЕЛЬСЬКИЙ

Григор'євщина.

(ІЗ КНИЖКИ «ШЛЯХ ЗРАДИ ТА АВАНТЮР»)

(З нагоди шостих роковин ліквідації Григор'євщини).

Григор'єв, як і більшість інших отаманів, почав свою діяльність за повстання проти гетьмана. Лагодивши повстання більшовики й українські есери-боротьбисти шукали собі таких людей, яким можна було б доручити певні завдання. Між іншими агентами завербували боротьбисти й штабскапітана царської армії Григор'єва. Боротьбистський бойовий осередок, що складався з Шумського, Лашкевича й Шинкаря, притягли його до роботи, доручив підготувати повстання в Олександрійському повіті, звідки сам родом був Григор'єв.

Доклавши рук до праці, Григор'єв виявив велику організаторську гідність. А як пройшла чутка і всі дізналися, що повстання проти гетьмана почалося, то Григор'єв підняв і своїх людей до повстання в Олександрійському повіті. Одностайно обурене селянство по всій Україні надало повстанню масового характеру. Поверх бурхливих революційних хвиль понесло й Григор'єва. Незабаром коло нього зібралась велика сила. Його вплив помітно зростав і дохопився майже всієї Катеринославщини й Херсонщини. Як владу гетьманську од рук повстанців було скинуто, Григор'єв рушив з своїми загонами проти добровольців, що перебували на Лівобережжі, а до Директорії поставився доброзичливо.

Боротьбистський комітет занепокоївшись, хоч і на силу, а навернув його знов на своє, щоб Григор'єв замість Директорії та допоміг Червоній Армії, яка йшла з півночі. Звичайно, це трапилось не так через витривалість боротьбистської ідеології, бо не як вже й міцна вона була, а найбільш через те, що маси були остільки охоплені революційним рухом, що про Петлюрівську Директорію не хотіли й слухати. Отже, Григор'єву довелось вести ці маси під радянськими гаслами та не тільки проти добровільців, а й проти Петлюри.

Поєднавшись Григор'єв з червоним командуванням одержав низку бойових завдань, які мали одну мету: вигнати з півдня України добровільців, французів, греків.

Підчас виконання цих завдань 16000 Григор'євська армія добула великі трофеї, зброю й технічне обладнання. Григор'євці забрали Миколаїв, Херсон, вступили до Одеси. Переможний шлях Григор'єва надає йому престижу й ваги, а в тім день за днем яскравіше доводить, що Григор'євщина є тільки попутчик Радвладі та ще й попутник не довгий і небезпечний.

Григор'єв почав свою діяльність, організував і побільшив свої кадри в тій частині України, де куркулі й заможне селянство становило видатну більшість населення. Спочатку така маса могла йти з Радвладою, проте, надалі розбрат був неминучий. А до того й петлюрівці, й добровольці, й махнівці добре зваживши, які жнива будуть з Григор'євських загонів, напустили на них цілі зграї своїх агентів.

Батько Махно, одмітний звірячими хитрощами, Григор'єву надіслав до послуг, немов з великої ласки до нього 250 шибай-голов; та вибрав таких хлоп'ят, що й сам-би їм ради не дав. Якраз вони перші й виявили себе. Але робили вони надто невдало, отже їх виступ перетворився на бунт проти самого Григор'єва. Григор'єв найшов їм лад, хоч і довелось зазнати скрути за кілька годин, коли його було обложено у власнім штабі. Проте, йому пощастило викликати вірні йому частини. Інших було постріляно, інших обезброєно й одіслано назад до свого батька. Найдужче відчувалось роботу петлюровців. їхня ідеологія мала одгук в настроях куркулівської маси, отже, їхня демагогія набула великої ваги. Незабаром, як Григор'єв, так і майже весь загін, підпали під вплив петлюровської агітації. За начальника штаба й за найближчого помічника Григор'єву став Юрко Тютюник. Він швидко осідлав Григор'єва. Вже за два дні по його приїзді він пише для Григор'єва телеграму такого змісту: «Голові Раднаркому Раковському, Наркомвійськовому Подвойському. Якщо за моїми слідами буде зростати отака паршива влада, яку бачу досі, я, отаман Григор'єв, воювати не буду. Заберіть хлопчаків, віддайте їх до школи, а народу дайте владу путящу, яку він поважав-би». Під цим текстом, що його писав Тютюник, Григор'єв підписався: «отаман Гри». Надсилаючи такого «загрозливого» ультиматума, Григор'єв не стримав себе від властивої йому химерности. На депеші написано таку адресу: «Голові Раднаркому Раковському, Наркомвійськовому Подвойському, копію Матильді Васильовні Григор'євій, станція Олександрія».

Не вважаючи на комізм протиставлення Раковського Матильді Васильовні з Олександрії, ця телеграма є очевидний симптом поступовного розпаду Григор'євщини.

Зовнішні ознаки цього розпаду стало помітно незабаром, як добули Миколаїв. Якщо раніш Григор'єв жив досить невибагливо, на правду сказати, надто п'ячивши, то за перемогами по містах, які добували григор'євці почалося невсипуще штабне п'яцтво й оргії. Григор'єв та його прибічники лили шампанське ріками. Безперестанні оргії опанували загонистого Григор'єва. Колишні спартанські звичаї, як на обід до вагона Григор'єву вношено примус, шинку, сотню сирих яєць та... двоє відер горілки— пішли в непам'ять.

Григор'євські «червоноармійці» були незгірші від отамана. Добувши Одеси, вони пограбували величезні склади в Одеськім порту, які належали втікачам-спільникам. Кожний григор'євець хто пуд, хто два, а хто й більше захопив закордонної мануфактури й різного краму. Забагатівши григор'євці не мали аніякісінької охоти воювати надалі в Червоній Армії. Характерний епізод трапився, як Григор'євському комісарові довелось провадити мітинг. Виявилося, що ні за які гроші цього зробити не можна, бо жаден григор'євець не лишив-би без догляду свою здобич, а обтяжившись нею не можна ні стати, ні сісти. Так нічого й не вийшло.

Саме тоді по куркульських селах, звідки були григор'євці вирросло й визначилось незадоволення з Радвлади.

Григор'евці з дому мали вісті про розкладку, комісарів, харчові загони, а петлюрівська агітація спритно використовувала куркульські скарги, під'юджуючи партизанів до незадоволення й обурення.

В наслідок такого стану, незабаром по тому, як добув Одеси, Григор'єв вертається з своїм загonom до рідного Олександрійського повіту. Гострі антирадянські настрої григор'євцям стали наявний факт. Сам Григор'єв підлягав впливові Тютюника. Григор'єв і собі за готовим ладом узявся скаржитись на Московську окупацію, подавши гасло: «Геть з комунною». Незабаром вирішено зняти повстання. Тютюник поїхав до Києва дізнатись, хто їм допоможе. Боротьбисти, яким він доводив, що Григор'євське повстання є неминуче, певної віщповіді не дали; проте виявилось, що незалежники, які висунули Зеленого допоможуть і Григор'єву. Як повернувся, Тютюник з Києва, Григор'єв на своїй мапі до-речі вона була й за скатерть синім і червоним оливцем відзначив район розпологу своїх загонів і сказав: «оце моя територія, а це більшовицька. Звідси ми їх будемо гнати». Тутже вирішено писати й декларацію повстання. Обговорювано справу, на кого орієнтуватись. Григор'єв завважив, що є дві сили, на які можна спиратись. Це ліві ес-ери й Денікин. Треба когось вибрати. Тютюник не пристав на таку думку, завваживши про потребу йти під українськими національними гаслами.

Григор'єв який являв собою політичного нездару, швидко погодився з такою думкою, як і з пропозицією Тютюника назвати декларацію «Універсал».

Склавши універсала Григор'єв та Тютюник закликали одного з своїх штабних Титаренка, колишнього редактора петлюрівської газети «Звенигородська Думка» й наказали йому узятись друкувати універсала, провадивши цю працю найсекретніше.

Титаренко в похідній типографії почав друкувати універсала, а Григор'єв та Тютюник обмірковували операційний план повстання. Тютюник, який линув до УНР всіма фібрамм своєї контр-революційної душі, запропонував такого плана.

Григор'євські повстанці захоплюють всю територію межі Богом і Дніпром, додержуючи за опорні пункти Одесу, Херсон, Балту, Бірзулу. На Лівобережжя виходить ряд повстанських загонів й окремих організаторів, які мусять узятись до терору, утворити на Лівобережжі анархію і таким чином тримати там частину Червоної Армії. А головні сили Григор'єва рушають на Правобережжя і йдуть з'єднатись з Петлюрою.

Не мавши жадних принципів дурисвіт й авантюрист Григор'єв не погодився на цього плана з особистих міркувань. Військові успіхи вплинули на пожадливого слави отамана, що не хотів був поділити майбутні лаври з Петлюрою. Замість пристати на Тютюниковського проєкта він утворив власного плана походу на Харків, захопивши Лівобережжя. Петлюрі він надавав змоги самостійно діяти проти Київа. Григор'єв волив стати між Петлюрою, що йшов з заходу, й Денікіним, який наступав зі сходу. Йому хотілось набути сили, яку Денікин і Петлюра вважали-б за рівну своїй.

За честь оголосити повстання довелось Тютюникові. Саме тоді, як повстання вже було готове, універсала було друковано тисячами примірників, а григор'євські командири лише чекали на гасло, до Григор'єва приїхала інспекція з фронтового штабу. Разом з нею Тютюник поїхав до Влисаветграду, де містились головні григор'євські сили. Підчас мітингу прикро змінивши тон, він оголосив повстання. Інспекцію було арештовано. Поширивши універсала Тютюник повернувся до Олександрії. Петлюрівцям щастило, бо Тютюник повернувся вчасно й до-речи.

До Григор'єва приїхав з Політуправління 12-ої армії політробітник Шафранський і встиг надто вплинути на отамана. Григор'єв завагався й ладен був одмовитись од свого наміру, але Тютюник і загальний настрій обуреної куркульської партизанщини переконали його, що рачкувати пізно.

Шафранський використав свій вплив на Григор'єва тільки тією стороною, що йому довелось вирвати з рук розлюченої банди арештованих комісарів і політробітників і вивезти їх екстреним потягом, якого дав йому Григор'єв. Кілька годин згодом після того, як було оголошено повстання, Одеський Губревком прямим дротом викликав Тютюника.

Один комісар встиг утікти захопивши поротяга. В дорозі він телеграфував в Одесу про події, які щойно відбулись.

Тютюник, щоб виграти час, казав дротом, що він сном і духом не знає про повстання, але органи Радвлади узялись

вживати заходів спинити повстання.

Григор'євський універсал став за гасло, до поєднання й виступу всіх петлюрівських і білогвардійських елементів. Незабаром по оголошенню повстання відбувся такий випадок. До Григор'євського вагона білогвардійський офіцер прийшов запропонувати свої послуги. Не вважаючи на те, що Григор'єв мав багато цього кодила, він odmовився прийняти офіцера, бо той був місцевий житель і селянство знало його за учасника карних експедицій. Ображений білогвардієць вийшов з вагона й при Григор'єву застрілювався.

Почавши операції проти червоних частин, Григор'єв віддав Тютюникові Херсонський і щойно утворений Григор'євський полки, а решту сили лишив собі. Тютюник пішов добувати Катеринослава, а Григор'єв рушив на Полтавщину. Зрозуміла річ, що Радвлада, якій внутрішній і зовнішній стан тоді був надто скрутний, не змогла зразу дати Григор'євській зраді добру одсіч. Слід пам'ятати, що виступ Григор'євської банди зіпсував наші плани. Як-би не Григор'євщина, Румунія не зважилась-би напосісти на Радянську Угорщину, а Радвлада на Вкраїї була-б розвинула планове будівництво. Недаремно-ж Григор'євським повстанням цікавився Ленін і з телеграм, які одержав Раковський, як повстання було ліквідовано, одну з перших надіслав якраз Ілліч.

Тютюник добув Катеринослава, примусивши невеличкий Катеринославський гарнізон вийти з міста й отаборитись за мостом через Дніпро Але не встигли добувши банди Катеринослава опанувати як слід, несподівано натрапили на

опір. Захищати свою владу повстав Катеринославський пролетаріят. Героїчні робітники з Брянських заводів озброївшись чим довелося нагло напали на Григор'євські банди і вигнали їх за місто. Тютюник узявся бити з гармат, але добувати знов не наважився і пішов на станцію Верховцово. До нього прибув кур'єр від Григор'єва з наказом вислати йому Херсонський полк.

Тютюник зрозумів, що Григор'єв десь п'є гіркої. А через кілька днів виявилось, що плани скинути Радвладу не що інше, як дощові бульки.

П'ятнадцятитисячна Григор'євська армія, яка під червоним стягом завжди мала перемогу, ставши проти Радвлади згубила найцінніше— революційну ідею, ту ідею, що зликувала її, загартувала перетворила на одностайну бойову силу, надхнувши переможного ентузіазму. Виявилось, що під керівництвом Радвлади навіть куркульська армія могла допомогати справі революційної боротьби.

Повставши представники дрібної буржуазії не змогли витворити таких ідей, які дала Радвлада. Отже, скоро ця куркульська армія стала проти Радвлади, з неї зробилась деморалізована, безідейна, небоєздатна банда.

Головну силу Григор'єва щось із 10000 чоловіка напосіла й розбила вщент Червона Армія під Кобеляками на Полтавщині.

Частина було побито, а решта розбіглися. Григор'єв утік на

ст. П'ятихатку. Розбитий отаман бадьорився і не вважав справу за пропашу. Він навіть зробив величний жест, призначивши Тютюника за керівника повстанням на Київщині. Але отаман сміявся на кутні. А справді він зібравшись тікати навіть і сам не знаючи куди чи до Махна, чи до Денікіна, вирішив під той час, як Тютюник битиметься з нами, зберегти решту своєї банди від нападів Червоної Армії.

Григор'євщину було ліквідовано протягом 2—3 тижнів. На кінець травня від Григор'євщини нічого не лишилось.

Сам Григор'єв поєднався з Махном і в Олександрійським повіті; один з близьких до батька-Махна розрядив свого на дев'ять набоїв «Веблейскотта» в отамана Херсонщини й Таврії.

About this digital edition

This e-book comes from the online library [Wikisource](http://wikisource.org)^[1]. This multilingual digital library, built by volunteers, is committed to developing a free accessible collection of publications of every kind: novels, poems, magazines, letters...

We distribute our books for free, starting from works not copyrighted or published under a free license. You are free to use our e-books for any purpose (including commercial exploitation), under the terms of the [Creative Commons Attribution-ShareAlike 3.0 Unported](http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/)^[2] license or, at your choice, those of the [GNU FDL](http://www.gnu.org/copyleft/fdl.html)^[3].

Wikisource is constantly looking for new members. During the realization of this book, it's possible that we made some errors. You can report them at [this page](#)^[4].

The following users contributed to this book:

- Arxivist

-
1. [↑ http://wikisource.org](http://wikisource.org)
 2. [↑ http://www.creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0](http://www.creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0)
 3. [↑ http://www.gnu.org/copyleft/fdl.html](http://www.gnu.org/copyleft/fdl.html)

4. [↑](http://wikisource.org/wiki/Wikisource:Scriptorium) <http://wikisource.org/wiki/Wikisource:Scriptorium>